

Rapport fra seminaret ”Tradisjonelle samiske regler om reindrift i brytning med reindrifftslovgivningen 4-5 februar

Arrangører: Senter for Samiske studier og juridisk fakultet, Tromsø Universitet”

Temaet som avhandler *tradisjonell samisk reindrift i brytning med Reindrifftsloven*, var en del av universitetets satsning på foredrag om samiske saker. Det var Senter for Samiske Studier og det juridiske fakultetet på skolen, som ordnet med program og stod for innbydelsen. Siden seminaret var ett ”låg kostnads -prosjekt” så var det ingen seminaravgift og foredragsholdene stilte opp gratis. Det var ordnet med en seminarmiddag der alle deltagerne kunne være med. Maten skulle da den enkelte bestille og betale ur egen lommebok.

Det var ingen påmeldingsplikt ved seminaret. Alle interesserte var velkomne at delt. Man kunne legge merke til at det var mange juss studenter fra institusjonen på plass. Mattilsynet, Reindriftforvaltningen, private reindrifftsutøvere, tillitsvalgte reindrifftsfolk fra næringsorganisasjoner og andre representanter som jobber med samiske saker var til stede.

Samisk sedvane som rettslig grunnlag

Det ser ut til, at beiterett for rein som samisk sedvane eller *urminnes hävd* (Sverige) blir mer og mer etablert i den rettslige praksis som utvikles gjennom de utallige rettstvister som foregår. Dette kan for så vidt oppleves som positivt, for reindriften. Men fortsatt er det langt igjen når man ser på en totalt og detaljert juridisk skydds verk for samisk næringsutvikling innenfor reindriften, slik som mange internasjonale konvensjoner om urfolk, som nasjonen Norge signerer og støtter på andre plasser i verden.

I Finnmark skal man heller ikke stikke under stol med, at det finnes andre samiske interesser som hevder samisk sedvane i forhold til jordbruk, turistutvikling, fiske og andre bruk av naturen som grunnlag for samisk bedrifts – og næringsutvikling. Der, og på mange andre steder etter norske kysten, er det ikke bare reindrift som blir betraktet som samisk primærnæring. Det finnes helt klart samiske næringsinteresser som ligger i konflikt med hverandre, og som ender opp i retten. Da blir det vanskelig for retten å avgjøre hvilket ”aldertidlig bruk” som skal gjelle og hvordan kravet for partenes dokumentasjon av dette bruk skal vurderes fra fall til fall.

Før i tiden gjorde jo folk muntlige avtaler med hverandre. Private markeiere kunne ofte gjøre muntlig avtale med en reindriftsfamilie, som gikk ut på at de fikk beite fritt på hans mark. For dette kunne man da få reinkjøtt eller skaller til bondens familie, og lignende. Man var gode naboer som ikke trengte noen papirer på en slik avtale, som ofte gikk i arv, fra generasjon til generasjon.

Men i moderne tid forandres forutsetningene. Bondens etterkommende kanskje selger marken, og da blir det vanskelig for reindriften at dokumentere beiteretten som har opparbeidets under flere generasjoner.

Reindrifftsforvaltningen hjelpsløs

Konflikter oppstår og mellom ulike reinbeitedistrikt, ulike sidaer, som delvis bruker deler av samme område og har opparbeidet beiterettigheter etter lang tid. Der blir det absolutt konflikt og den seneste reindrifftsloven har ikke noen virkemidler som kan virke veiledende på noen måte. Reindriftesjef Ellen Inga O Hætta peker på dette som et virkelig problem, siden forvaltningens oppgave er at administrere og forvalte reindriften områder.

Når ett distrikt under lang tid har hatt avtale med et annet distrikt at de kan bruke deler av deres område, eller når rein fra et distrikt helt naturlig kommer inn på nabosidens område, da kan det opparbeides en praksis som med tidens gang etablerer en juridisk gangbar bruksrett. I sånne tilfeller gir den seneste reindriften ingen veiledning for forvaltningens ansatte, til å avgjøre tvisten. Reindriften befaler at mange slike tviste saker om bruksrett og beiterett kommer at ende opp i retten.

Plan – og bygningsloven i konflikt med reindriften sine interesser

Det er plan- og byggesloven som ofte ligger til grunn for en rekke arealkonflikter på lokalt nivå, der reindriften er en aktiv, og ofte forlørende part. Den lager mye bry og mange vanskelige situasjoner for reindriften utøvere, hvis man ikke er bevisst på hvordan den kan brukes av kommunene, når de beslutter å avsette arealer til ulike aktører i fremtiden.

Det kan være slik, at en viss kommune, plutselig vil sette av et område, uten og hvite eksakt (eller uten å deklare) hva området skal brukes til. Da spør man aktuelle reinbeitedistrikt, om de har innvendinger mot at man setter av dette område. For det meste vil reindriften være samarbeidsvillige, og da synes man ikke at dette skal være noe problem. Så går en tid, kanskje noen år. Og da plutselig har kommunen bestemt at det nevnte området nå skal brukes til hyttefelt eller kanskje vindmøllepark.

Til disse planer har reindriften da en masse innvendinger. Da har kommunen loven på sin side og sier, med all rett, at reindriften mulighet at klage redene er forbrukt, når man ikke klarte av å protestere forrige gang, når forslaget var ute. Reindriften svarer da, at man forrige gangen ikke viste at det var just vindmøllepark/hyttefelt som skulle bygges. Hvis man hadde hatt samme informasjon da, skulle man helt sikkert ha lagt inn protester. Men da er det for seint. Konflikten er da reell og reindriften er da den fødte taper, siden man ikke har vært bevisst på hvordan just denne loven praktiseres.

Internasjonell juridisk praksis for urfolk

I dag finnes en internasjonal lovgivning som regulerer urfolks rettigheter til at utøver tradisjonelle næringer og bruke de naturressurser på den måte som man utviklet gjennom lang tid og gjennom mange generasjoners skikk og bruk. Disse avtal og konvensjoner, har Norge skrevet under på og man skal da kunne forvente seg at de skal praktiseres i de lokale og nasjonale norske domstolene. Dette er dog ikke noen selvfølge, for dem jurister og dommere som sitter i de lokale domstolene.

Det tar sin tid at utforme en rettslig praksis som korresponderer med internasjonal lov om urfolksrettigheter. Det er og tid at endre mange generasjoners dommere og advokater, som har lært seg en annen praksis. Kanskje kan man ikke heller kreve, at de alltid skal være oppdatert i den seneste lovgivningsmodellen som de internasjonale domstolene har rett foran øyene. Rent geografisk ligger Oslo langt fra indre Finnmarks tingsrett. Hvor langt ligger da ikke Indre Finnmark fra Strasbourg? Hvor mye kan vi kreve fra tingsrettens aktører, når det gjelder at være oppdatert i den siste urfolksdeklarasjonen? Og hvor lang tid skal vi være tålmodige, imens advokater og dommere jobber med å etablere en ny, moderne retts praksis som fungerer helt fint i andre lender?

På seminaret var det satt særskilt søkelys på New Zealand, en liten ø-nasjon som vært isolert fra omverden. New Zealand har vært en del av det britiske kolonialveldet, men man har moderne tid utviklet en langt gående selvstyre for sitt urfolk maori, basert på *Waitangi Treaty* fra 1840, som var en avtale mellom den engelske dronningen og maori-folket. *Waitangi Treaty* kan tolkes på 2 måter. Det finnes en engelsk oversettning/ tolkning og en versjon som er skrevet på maoriens språk, basert på maorisk rettsoppfatning.

Med dette historiske dokument som grunn har man utviklet *Rangitiratanga* som er et forvaltningssystem som regulerer maoriers bruksrett til ulike deler av New Zeeland, basert på hvordan de ulike klanene/stammene/maorifolkene –Ivies - har praktisert sine tradisjonelle næringer og brukt sine tradisjonelle områden.

Det er nettopp maorisk praksis og rettoppfattning i forhold til New Zeelands stats skikk, som sammen med noen av de Canadensiske urfolksnasjonenes avtaler med den brittiske styremakten/kronen, har fungert som veivisere for hvordan internasjonale avtaler og konvensjoner om urfolks rettigheter skal utformes. New Zeeland og Canada, har og vist gode eksempler på hvordan urfolksrett fungerer i praksis.

Overføring fra verden til Norge

Spørsmålene blir helt naturlig, hvor langt frem den fredselskende nasjonen Norge skal klare av å stå, når det gjelder att forvalte eget urfolks rettigheter. Og hvis ikke man klarer av å gjøre det, på en god måte – hvor mye kan da Norge som nasjon, kreve at andre lender skal respektere sine urfolk?

Tana og indre Finnmarks tingsrett har hatt sin egen, lokale praksis, på samme måte som tingsretter over hele landet har utviklet lokale tolkninger av norsk lov, avhengig av hvilken type av retts saker som vært mest vanlige i området. Selvsagt kan det ta lang tid og mange generasjoners vekslinger, før man begynner å forandre innstillingen til spørsmål om arealbruk og samisk rett i et større perspektiv som er i samsvar med internasjonelt lovverk og rettspraksis. Det er og helt naturlig at lokal juridisk tradisjon og rettspraksis kan være vanskelig at forandre ”over en natt” selv om lovverket utvikles og anpasses til nye, moderne forhold.

Hattfjelldal 2010-02-24